

Razlozi drugostepenog suda jesu slijedeći:

Iz predmetnog spisa se vidi da je tužitelj s tuženim 9.X 1973.g. zaključio kupoprodajni ugovor. Prema tom ugovoru tužitelj je kao kupac trebao tuženome za naručenu robu (rukavice) platiti 92.600 dinara. Obzirom da je tužitelj s tuženim izričito ugovorio da će se "plaćanje vršiti kompenzacijom međusobnih tražbina" tužitelj je trebao sačekati primjereno vrijeme da dodje do njihove međusobne kompenzacije, a ne podnositi ovu tužbu. Međutim, tužitelj je tri dana poslije zaključenja ugovora s tuženim podnio ovu tužbu. Time je postupio ne samo protivno ugovoru, nego i protivno načelu poštenja i savjesnosti iz uzance broj 3 Općih uzanci za promet robom i člana 8. Zakona o parničnom postupku, tj. načelu savjesnog služenja procesnim ovlaštenjima. Kako se iz iznesenog vidi tuženi uopće nije dao povoda ovoj tužbi, sve svoje obaveze iz zaključnice od 9.X 1973.g. savjesno je i uredno izvršio (isporučio je svu robu tužitelju u roku od mjesec dana), pa mu stoga tužitelj po čl.146. Zakona o parničnom postupku treba naknaditi sve nastale troškove.

V.V.

Bilješka.- Objavljujemo gornju presudu premda se ne odnosi na prijevoz. Predmet spora je načelne prirode sa velikim praktičnim značenjem pa ovo pitanje može biti aktualno i u odnosima iz prijevoznih ugovora.

B.J.

OKRUŽNI PRIVREDNI SUD, Split

Presuda br.II-P-1803/74
od 19.XII 1974.

Sudac: Ivo Tripković

Suvlasništvo na brodu - U Jugoslaviji običaj priznaje suvlasnicima pravo prvokupa - Ovlaštenik na pravo prvokupa može sudskim putem zahtijevati da se ugovor o kupoprodaji između jednog od suvlasnika i treće osobe poništi i da mu se pod istim uvjetima proda suvlasnički dio - Pravo suvlasnika na pravo prvokupa nastalo je u trenutku prodaje (a suvlasnici broda izjasnili su se da žele koristiti pravo prvokupa), pa se to pravo ne može izigrati naknadnim sporazu-

mom o raskidanju kupoprodajnog ugovora između jednog od suvlasnika i treće osobe

Tužitelji su suvlasnici svaki u 1/3 broda "Plavljje" (tj. u 2/3 broda), a tuženi u 1/3 broda. Tužbom se isticalo da je tuženi prodao svoju 1/3 dijela broda trećoj osobi. Među strankama je sporno da li je tuženi kao suvlasnik 1/3 dijela broda mogao prodati trećoj osobi svoj dio, a prethodno pod istim uvjetima odnosni dio broda nije ponudio ostaloj dvojici suvlasnika, te da li je, u vezi s tim, kupoprodajni ugovor o otudjenju dijela broda od strane tuženoga trećoj osobi pravno valjan.

Tužitelji su prvobitno tužbom tražili da se utvrdi da su, radi osposobljavanja broda, uložili iznos od 44.000 dinara, što predstavlja njihov posebni dio vrijednosti broda; zahtijevali su zatim da se utvrdi da vrijednost cijelog broda bez ulaganja iznosi 44.000 dinara i da se suvlasnička zajednica na brodu "Plavljje" razvrgne s time da su tužitelji dužni platiti tuženome na ime 1/3 njihovog dijela 14.647 din, te da se briše suvlasničko pravo tuženoga a upišu tužitelji kao suvlasnici u 1/2 dijela.

Tužitelji su podredno zatražili da sud donese privremenu naredbu kojom se tuženom zabranjuje otudjenje 1/3 dijela broda.

Podneskom tužitelja od 29.III 1972, a povodom protivljenja tuženoga privremenoj naredbi o zabrani otudjenja dijela broda, tužitelji su izmijenili tužbeni zahtjev tražeći da se donese presuda kojom se utvrđuje da je ugovor o kupoprodaji 1/3 dijela m/j "Plavljje" od 29.II 1972. zaključen između tuženoga s trećom osobom i ovjeren kod Općinskog suda u Splitu, nevaljan. Tužbom su dalje tražili da se suvlasnička zajednica broda "Plavljje" razvrgne tako da tužitelji plate tuženome za njegov 1/3 dio 15.000 dinara, da se kod Lučke kapetanije u Splitu suvlasnički dio tuženoga briše, a upišu tužitelji kao suvlasnici u 1/2 dijela.

Kasnije su tužitelji ponovno, a u vezi s raspravom o privremenoj naredbi, proširili tužbu i protiv treće osobe koja je kupila od tuženoga njegov 1/3 dio. U tužbi se posebno isticalo da tužitelji kao suvlasnici 2/3 dijela broda imaju pravo prvokupa u odnosu na tuženoga, te da tuženi nije mogao otudjiti svoj idealni dio bez prethodnog odobrenja ostalih suvlasnika. Tužitelji su

dalje isticali da ovakav postupak slijedi iz naravi suvlasničke zajednice, što je drugotuženi kao kupac trebao znati, pa je stoga trebao tražiti suglasnost ostalih suvlasnika za kupnju tog dijela.

Tuženi je pobijao navode tužbe ističući da institut prvokupa kod brodova postoji jedino u slučaju kada je medju strankama to pravo ugovoreno.

Tijekom spora tuženi je tvrdio da je tužiteljima ponudio kupnju 1/3 dijela broda, što su tužitelji odbili. Tužitelji, nasuprot, tvrde da od tuženoga nije bilo konkretne ponude i da su za uvjete ugovora saznali tek kada je ugovor bio priložen sudskom pišu.

Nakon rasprave prvostepeni sud je odbio tužbu i ukinuo privremenu naredbu, jer je našao da nema pozitivnog propisa koji bi tužiteljima priznao pravo prvokupa na brodu. Pravna pravila imovinskog prava predviđaju mogućnost da se pravo prvokupa medju strankama ugovori kao uzgredni uglavak kod kupoprodaje. Prvostepeni sud je u presudi konačno naglasio da se, s obzirom na pozitivne propise, ne može tužiteljima priznati pravo prvokupa, iako bi bilo oportuno da se to pravo de lege ferenda u slučaju suvlasništva broda prizna.

Tužitelji su žalbom pobijali presudu prvostepenog suda zbog povrede formalnog i materijalnog prava, te su predložili da se pobijana presuda ukine i predmet vrati prvostepenom sudu na ponovno raspravljanje i sudjenje, odnosno da se presuda preinači i u cijelosti udovolji tužbenom zahtjevu. U žalbi se, izmedju ostalog, ističe da je pravo prvokupa suvlasnika drevni običaj koji vrijedi u našem pravu, a napose u pomorskom pravu, pa sud nije mogao uvjetovati postojanje ovoga prava isključivo na pozitivnim propisima. Nepostojanje sudskih odluka ne znači da ne postoji pravilo po kojemu se taj odnos stalno ravna i uređuje. U žalbi se dalje naglašava da pravna teorija stoji na stajalištu da svaki dionik broda može sa svojim dijelom slobodno raspolagati, s tim da taj dio najprije ponudi svojim suvlasnicima. Pravo prvokupa suvlasnika broda predviđeno je i u nacrtu Zakona o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi, te se to pravo kao pravno pravilo običajnog prava priznaje u Jugoslaviji i stječe se bez posebnog upisa u javne knjige upisnika brodova.

Drugostepeni sud je žalbu smatrao neosnovanom i potvrdio je presudu prvostepenog suda. U svojoj presudi

(koja je ukratko izložena u ovom periodiku br. 57/1973, str.56) istakao je da je prvostepeni sud utvrdio sve činjenice i proveo sve dokaze potrebne za pravilno rješenje spora, pa je na temelju tako utvrđenog činjeničnog stanja donio presudu kojom je odbio zahtjev tužitelja u cijelosti.

Drugostepeni sud također je naglasio da nema pozitivnih propisa koji bi fizičkim osobama priznavali pravo prvokupa kod suvlasništva na brodu. Drugostepeni sud je, međutim, potvrdio da postoje pravna mišljenja da bi u slučaju prodaje dijela broda jednog od suvlasnika ostalim suvlasnicima trebalo priznati pravo prvokupa. Ova ideja, istina, ušla je i u nacrt Zakona o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi, ali to, međutim, ne znači da postoji običajno pravo da se suvlasnicima broda prizna pravo prvokupa. Takva stajališta i mišljenja nemaju pravnu snagu i sud ih prilikom rješavanja spornog pitanja ne može primijeniti. Pozivanje žalbe da kod suvlasništva broda postoji običaj da jedan od suvlasnika koji prodaje dio prvenstveno ponudi svoj dio ostalim suvlasnicima, nema nikakve pravne snage koja bi upućivala na to da bi taj običaj postao običajno pravo.

Rješavajući o zahtjevu za zaštitu zakonitosti, Vrhovni privredni sud donio je 16.IV 1974. presudu (br. P-413/72) kojom je zahtjev za zaštitu zakonitosti uvažio, te su presude prvostepenog i drugostepenog suda bile ukinute i predmet vraćen prvostepenom sudu na ponovno sudjenje.

Vrhovni privredni sud je u obrazloženju istakao da naše zakonodavstvo poznaje institut prava prvokupa (odredbe čl.34. i 35. prečišćenog teksta Zakona o vlasništvu na dijelovima zgrada - Službeni list SFRJ br.43/1965), a primjena ovog instituta susreće se i u sudskoj praksi i to kako primjenom odredaba cit. zakona, tako i u drugim građanskopravnim odnosima, gdje se ovaj institut javlja bilo po analogiji, bilo na osnovi pravnih pravila imovinskog prava.

Vrhovni privredni sud je nadalje istakao da stoje razlozi prvostepenog i drugostepenog suda, da ne postoji nijedan pozitivni propis koji bi priznavao pravo prvokupa kod suvlasništva na brodu s obzirom na činjenicu da pomorsko pravo na ovom području nije kodificirano. Međutim, kod činjenice da se na teritoriju pod suverenitetom SFRJ pravo prvokupa kod suvlasništva na brodu u praksi primjenjuje kao pravni običaj (na što ukazuju i pobijane

presude), i da je pravni institut prava prvokupa u našoj zakonodavnoj i sudskoj praksi inače priznat, Vrhovni privredni sud smatra da je ovakav pomorski običaj, kao supsidijarni izvor prava koji oblikuje određeni pravni odnos, postao običajno pravo. Jedan faktički odnos koji nije normiran pozitivnim zakonodavstvom dugotrajnom primjenom je prerastao u običajno pravo.

Prema dugotrajnoj, osobito mediteranskoj pomorskoj praksi, kad jedan od sukorisnika odnosno suvlasnika prodaje svoj udio na brodu, ostali sukorisnici odnosno suvlasnici imaju pravo prvokupa. Ovo načelo je i pravno i stvarno opravdano, a odraz je potrebe međusobnog povjerenja drugara. Stoga Vrhovni privredni sud stoji na stajalištu da ima mjesta pružanju sudske zaštite pravu prvokupa kod suvlasnika na brodu. Pružiti ovu zaštitu umjesno je tim prije, što u većini slučajeva suvlasnici broda istovremeno sačinjavaju njegovu posadu, pa bi neprinavanje ovog prava moglo dovesti do vrlo složenih konfliktnih odnosa među posadom, što bi se nesumnjivo negativno odražavalo na sigurnost plovidbe. Međutim, i kada suvlasnici ne sačinjavaju posadu broda, neprimjenjivanje prava prvokupa moglo bi prouzrokovati neadekvatnu ekonomsku eksploataciju broda, a takodjer i nepovoljni utjecaj na rad posade, što bi sve bilo u suprotnosti s potrebama zaštite ne samo osobnih nego i društvenih interesa.

Okružni privredni sud u Splitu ponovno je raspravio o predmetu spora. Dana 19.XII 1974. presudom je utvrdio: (I) da je ugovor o kupoprodaji 1/3 dijela m/j "Plavlje" što ga je 29.II 1972. zaključio prvotuženi s trećom osobom (drugotuženim) pravno nevaljan; (II) suvlasnička se zajednica razvrgnula, a prvotuženi je dužan svoj suvlasnički 1/3 dio broda prodati pod jednakim uvjetima, tj. za cijenu od 15.000 dinara, tužiteljima u roku od 8 dana; (III) Lučka kapetanija u Splitu će u upisnik brodova jugoslavenske trgovačke mornarice u ul. br.275. brisati suvlasnički dio drugotuženoga.

U postupku su tuženi istakli da se sporni kupoprodajni ugovor nije nikada realizirao. Prvotuženi navodno nije mogao drugotuženome, koji je isplatio kupoprodajnu cijenu, predati u posjed kupljeni 1/3 dio broda s razloga što su tužitelji sprečavali pristup drugotuženome na brod. Stranke su tako, uvidjevši da nema izlaza iz takve situacije, sporazumno raskinule kupoprodajni ugovor (ovaj sporazum je propisano ovjeren), te je prvotuženi vratio dru-

gotuženome kupoprodajnu cijenu, a drugotuženi prvotuženo-
me 1/3 broda. S obzirom na ovakvo činjenično stanje,
ovaj postupak, ističu tuženi, se ukazuje bespredmetnim
s razloga što je među strankama kupoprodajni ugovor po-
ništen.

Tužitelj se suprotstavio navodima tuženih, po-
sebno u onom dijelu koji se odnosi na raskid ugovora.
Tvrđi da se ne može raskinuti ugovor koji je perfektan
i izvršen, nego se samo može sklopiti novi ugovor. Dakle,
ako je tužiteljima nastalo neko pravo, u konkretnom slu-
čaju pravo prvokupa, i to baš u trenutku kada su tuženi
zaključili ugovor o kupoprodaji, onda to njihovo pravo
nitko kasnije ne može nikakvim aktom promijeniti; naime,
kada bi se moglo bez sankcija mijenjati ugovor i ne poš-
tivati pravo prvokupa, to bi pravo tada bilo iluzija.

Tuženi, međjutim, smatra da je tužitelj izgu-
bio iz vida osnovnu i bitnu činjenicu, tj. da između
tuženih kao ugovornih stranaka predmetni kupoprodajni
ugovor nije nikada izvršen. Naime, da bi kupoprodajni
ugovor bio perfektan, ispunio svoju svrhu, potrebno je
da prodavalac preda u posjed i vlasništvo predmet kupo-
prodaje, a kupac u cijelosti isplati kupoprodajni iznos.
U konkretnom slučaju među strankama je bila izvršena
isplata kupoprodajne cijene, izvršen formalni upis vla-
sništva, ali drugotuženi nije nikada stupio u posjed
predmetnog dijela broda krivnjom tužitelja.

Sud je nakon rasprave utvrdio da prvotuženi
nije dokazao da je, prije nego što je otudjio svoj 1/3
dio broda drugotuženome, najprije ponudio kupnju svog
1/3 dijela tužiteljima.

Prema analognoj primjeni člana 35, st.1. Zako-
na o vlasništvu na dijelovima zgrada (Službeni list SFRJ
br.43/1965) ovlaštenik na pravo prvokupa može sudskim
putem zahtijevati da se prodaja poništi i da mu se pod
istim uvjetima proda suvlasnički dio. Međjutim, ne može
tražiti da se utvrdi da je on vlasnik suvlasničkog dijela
kojima se raspolaže (v. presudu Vrhovnog suda Jugoslavi-
je, rev. 1002/65). Prema tome, morat će prvotuženi prod-
ati tužiteljima svoj 1/3 dio broda pod jednakim uvjetima,
pa će se nakon toga na osnovi ovjerenog ugo-
vora o kupoprodaji tužitelji moći upisati kao suvlasnici
u upisnik brodova kod Lučke kapetanije u Splitu.

Bez obzira na činjenicu da li je ugovor između prvotuženoga i drugotuženoga izvršen ili nije izvršen, u konkretnom slučaju je bitno da je pravo suvlasnika na pravo prvokupa nastalo u trenutku prodaje (a tužitelji su se kao suvlasnici broda izjasnili da žele koristiti pravo prvokupa), pa se u vezi s time ističe da se to pravo ne može izigrati naknadnim sporazumom o raskidanju kupoprodajnog ugovora. Inače bi sporazum o raskidanju ugovora mogao u cijelosti lišiti ovlaštenika prava prvokupa. Naime, već u onom trenutku kada je prvotuženi prodao svoj dio drugotuženome prekršio je pravnu odredbu o prvokupu, jer je prvotuženi morao najprije svoj 1/3 dio broda ponuditi tužiteljima koji su bili suvlasnici na ostala dva dijela broda. Sva kasnija raspolaganja i svi naknadni sporazumi između tuženih nemaju pravne važnosti jer vrijedjaju pravo tužitelja koje se temelji na institutu prava prvokupa.

I.G.

B) Odluke stranih sudova i arbitraža

KUĆA LORDOVA

Presuda od 25,26,27,28.III 1974.

E.B. Aaby's Rederi A/S c/a
The Union of India

Suci: Lord Reid, Lord Morris of Borth-y-Gest, Viscount Dilhorne, Lord Simon of Glaisdale i Lord Salmon

Zajednička avarija - Brodarski ugovor na putovanje (Baltimore Berth Grain Charter-party Form C) - Centrocon arbitražna klauzula - Na zahtjeve za doprinos u zajedničkoj avariji koja nastane u toku izvršavanja ugovora pored odredbe o zajedničkoj avariji iz ugovora, primjenjuje se i Centrocon arbitražna klauzula sadržana u ugovoru u kojoj se, između ostalog, određuje rok zastare potraživanja - Spor o doprinosu u zajedničkoj avariji je spor proizašao iz ugovora - Obaveza naručitelja iz brodarskog ugovora da će platiti doprinos strane tereta u zajedničkoj avariji i prihvati ove obaveze sa oslobađanjem tereta (predajom primaocima) predstavlja novi ugovor različit od brodarskog